MILOSTIVO CARSKO OKO

U ćesarsko-kraljevski grad Kotor stiže opet jedan emisar sa istoka – Aleksije Josifović Mazurevski.

Ispod svojeg maloruskog mundira on donese šaku novog, drukčijeg vjetra prema Crnoj Gori.

Pa govori grofu Iveliću:

Vaši su pokušaji, izgleda, konačno propali. Vi ste došli ovamo s konopcem i nožem, a mene, evo poslaše sa srebrnom trubom za primirje.

Ivelić se koprca:

Ali, mi smo već predaleko zagazili. Sad treba goniti sve do kraja, za rane Isusove!

Dragi moj grofe, mi smo ovdje samo izvršioci, daleko ispruženi carski prsti. A prsti ne misle. Prsti se samo pomiču i čine ono što im viša volja zapovijedi.

Znači, odnosite naredbu o pomirenju?

Ako je neki most između nas i Crnogoraca porušen, da se opet postavi na isto mjesto, i jači da bude. Ako je neko uvrijeđen i razdražen, da ga pomiluje carska ruka. Ako su nekome upućene teške optužbe, da ga okitimo dvaput ljepšim riječima i priznanjima.

Nama koji smo dosad ovdje radili teško će biti da izokrenemo ćurak.

E, moj dragi grofe, niko ne misli o raspoloženju vašem i mojem, dok smo na ovako isturenom položaju. Vi se morate prilagoditi novim okolnostima.

A kako i šta da činimo?

O tome ćemo se još dogovoriti. Prvo je da se sve malo stiša, a zatim da spasavamo carski obraz.

Vladici stadoše stizati ubrzane vijesti i poruke: eto opet sreće za Crnu Goru. Eto pravog ruskog čovjeka sa puno dobre volje. Sad će prestati sve one trzavice.

Jedan stari glavar, koji se bješe zadesio kraj vladike Petra, zamisli se i reče:

Čim je k nama došao ruski čovjek, biće im neka preša i potreba, a rat s Turcima posigurno. I to brzijeh dana, nećemo imati kad ni da se počešemo.

Ne mora biti tako, stričane.

Vladika prima glasnike i dobre vijesti i vidi veselje oko sebe. I on je veseo, mada ni to neće da pokaže preko izvjesne mjere. Drži se ponosno, kao da je znao: moralo je ipak biti ovako i nikako drukčije!

Da li da prihvati ruku pomirnicu?

Tu nema premišljanja. On koji cijelog života miri druge, mora preći i preko svih onih uvreda. Narod je njegov znao da su optužbe bile neistinite. I to mu je zasad dovoljno. Istina koju narod usvoji biće postojanija i glasnija i njemu milija od svake nove gramate.

Car je, dakle, uvidio da mu je ona prva brazda zadrla u tvrđu i šikaru, pa se ralo slomilo. I sad traži mekši, dolinast put. Ovo je za vladiku pobjeda – za njega samog ne manja od one na Krusima.

Vladika se sjeća, a skoro će tome trideset i pet godina, kad su Crnogorci pisali mletačkom providuru: "Ko li stoji protiv Rusije, stoji protiv nas."

Sad se opet razvedrava. Kome nije milo, sam ga bog porazio!

Pa, ipak, vladici ostaje jedna brižna bora, ne na čelu.

Svud se naokolo giba jedna velika, neprestana i nemilosrdna igra. Kao plima i osjeka: zapljusne te zlobni talas, pa se more povuče i čekaš, i nikad ne znaš kakav će biti sljedeći val – da li će na svojim ramenima donijeti polom ili pregršt sunca. Za velike to je odista igra: da nešto ućare, da nadbiju protivnika, da se prošire, makar samo da se nešto nazove njihovo i pod njihovom nogom ili makar da se kaže kako su nadmudrili onu drugu stranu – svoje suparnike, kako su bili brži i podmukliji i kako su dublje zakopali svoje namjere. Koliko hitrih nogu i koliko umnih glava se mota po svijetu i dan i noć i smišlja crne planove i sanja o carskim milostima koje se kriju iza uspjeha ili zebe od sramotna pada i progonstva, ako se neoprezna noga oklizne. O pravičnosti i svom obrazu tu više niko ne misli; izgovor je: kad mogu oni drugi, zašto da i mi to ne činimo. I ne bira se sredstvo: otrov, podmetanje, nož u leđa ili zamka koja se lagano kao svilena marama obavija oko grla. Za njih je to igra, a za ovaj mali narod radi se o samom opstanku, o hljebu, o krovu i kolijevci.

Pred tim vladiku hvata zebnja. I muči ga još nešto: neće li i on morati da se na isti način uhvati i uplete u neku od tih igara? Na ovom mučnom mjestu, on mora nešto tajiti u sebi, slati noćne izvidnice i sakriti poneki svoj korak – to mudrost državnička zapovijeda. Ali, on se pri tom ne smije do kraja predati đavolu, on bi da i sa te strane ostane što čistiji, kao što se lišio svojih ličnih strasti da bi ostao čist pred svima (možda je to bio jedini put i način da se održi i da na svoje podanike utiče).

Bolno li je sanjati o vremenu dostojnijem čovjeka.

"Kaže se: poranio, zoru prevario. Ja sam poranio, ali je zora mene prevarila – nikako da svane. Izgleda, mora se odživjeti ona svoja dionica u svome vremenu; ostavljen je izbor samo između žrtvovanja, bezobzirnosti i trpljenja"...

Koliko iskušenja svakog dana valja odbaciti daleko od sebe. Jer, ovo je državica bez ijednog grada i bez stranih poslanika – po tome valjda rijetka u svijetu. No, oni su svud okolo: u Kotoru, Dubrovniku, Skadru ili dalje u Beču, Veneciji, Parizu, Stambolu. Šta čini ta vojska okretnih ljudi raznih narodnosti i vjera nego plete svako svoju mrežu, pa se te mreže često zamrse i neko se u njih mora uhvatiti, makar i glavom onaj ko ih plete i mrsi. I koliko je tih ljudi, svi nešto snuju o Crnoj Gori, svi imaju svoje špijune i interese, svi pišu izvještaje svojim ministrima i carevima i koriste slabosti raznih slavoljubaca. A jedan je vladika među svojim plemenom i mora odbijati mnoge potajne udarce i osjetiti nečiju sjenku prije no što dopre između vladike i sunca.

Mazurevski je saletio Ivelića:

Kad je već riješeno da se otvori ruski konzulat u Kotoru, došao je trenutak da se pomirite s vladikom Petrovićem.

Grof pocrveni, nadme se. Zlo mu se kupi pod grlom. I ovaj Malorus, ovaj uporni Mazurevski, iako je mlađi od njega po činu i položaju u službi, opet u svemu tačno i dokraja sprovodi svoju volju. I svaki njegov predlog ili savjet zvuči istovremeno i kao zapovijest.

Pa to znači da priznam svoj poraz! – kaže otvoreno grof.

Ne. O porazu neće biti ni riječi, dragi moj grofe. Vi se samo ponašate kao da od sve one vaše rabote nije ništa ni bilo. Prosto, zarasla rana, pa ne zadižemo košulju da je gledamo.

"Da se mirim s Ivelićem?" misli vladika. "Pa, nek bude i to čudo! Kod nas se mire i sa krvnikom i primaju iz njegovih ruku pušku koja je sinu ili bratu srce raznijela. Ivelić

mi, doduše, ništa i ne treba, niti bih se s njime mirio, niti se osvrtao na njega. No, ko mene pita šta bih učinio lično po svojoj želji. Izgleda da je to sada potrebno Crnoj Gori."

Na svečano otvaranje konzulata vladika šalje delegaciju. Na njenom čelu neka bude Radonjić. Niko drugi do Radonjić – neka stegne ruku onom Malorusu upravo sin tvrdoglavog prijatelja Beča.

Iz Srbije stiže prvi dobar glas: Karađorđeve čete već su gušće i jedrije od šumadijskih šljivika. Vladici udaraju na lice suze od radosti.

A onda načne razmišljanje: hoće li Rusi pružiti ruku Karađorđu? O tome još nikakva glasa. Ledeni su i ćute. Ni Mazurevski ne želi da o tome govori. Kao da bi htjeli da upravo sada ne bude pobuna po Balkanu. Drugo bi im vrijeme možda više odgovaralo. Ali, kad se već krenulo... Vladiku boli što mora ostati ovako uškopljenički sapet, pa u sebi viče na sebe. A eto, čuje se o talasanju naroda tamo k Hercegovini i Sandžaku – utrzi se otkidaju sami niza strane.

SADRŽAJ POGLAVLJE 23.